

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

De middeleeuwse centraalbouw in

Mechelen (Muizen)

Archeologische site

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

De middeleeuwse centraalbouw, Mechelen (Muizen), Muizen-Dorp –
archeologische site

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/12025/103.1

Peter Van den Hove

4/05/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	5
1.3.1.	Geofysisch onderzoek	5
1.3.2.	Evaluerend archeologisch onderzoek.....	6
1.3.3.	Aanvullend booronderzoek	7
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.	Evaluerend gedeelte	8
2.1.	Evaluatie van de archeologische waarde.....	8
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	9
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	9
2.4.	Juridische toestand	10
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	10
2.4.2.	Omgeving:	10
3.	Beheersvisie	10
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	10
3.1.1.	Beheersdoelstellingen beschermde archeologische site.....	11
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	12
4.	Bronnen	12
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	13
5.1.	Omgevingsplan	13
5.2.	Foto's, kaarten en figuren.....	13

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Muizen is een deelgemeente van Mechelen. De site van de voormalige Sint-Lambertuskerk situeert zich op ongeveer 4,5 kilometer van de stadskern van Mechelen en op een vijftigtal meter ten zuiden van de Dijle (bijlage 5.2. figuur 1). De voormalige kerk was er ingeplant op een plaats waar een hoge zandrug tot bijna tegen de Dijle komt. De site bevindt zich dan ook op een steile rand die ca. 4 meter hoger ligt dan de rivier. Vlak bij de kerk en het dorpsplein moet liep ook de oude weg van Mechelen naar Leuven, getuige de vele cartografische documenten. Vóór de aanleg van de steenweg was dit de belangrijkste verbinding tussen beide steden.

1.2. Historisch overzicht

In november 1944 wordt de Sint-Lambertuskerk van Muizen en de pastorie getroffen door een vliegende bom (bijlage 5.2. figuur 3). Enkel de toren overleeft de V1-inslag. In 1947 wordt de toren beschermd als monument omwille van de archeologische, artistieke en oudheidkundige waarden. In 1949 vinden er opgravingen plaats ter hoogte van de vernielde kerk door de Rijksdienst voor Opgravingen onder leiding van Jozef Mertens. Het archeologisch onderzoek vond plaats omdat men de vernielde kerk oorspronkelijk wilde heropbouwen op dezelfde plaats. Een voorafgaand onderzoek drong zich op omdat, door de aangerichte oorlogsvernielingen, het duidelijk was geworden dat de onderbouw van de toren erg oud was en er dus vermoedelijk ook restanten van een ouder kerkgebouw te onderzoeken waren.

De opgravingen die werden uitgevoerd door Jozef Mertens en een ploeg gemeentelijke arbeiders waren erg succesvol (bijlage 5.2. figuur 5). Aanvankelijk werden er opgravings sleuven uitgezet in de wijde omgeving van de kerk, de pastorie en het dorpsplein. Dit proefsleuvenonderzoek leverde weinig tot geen sporen op. Enkel ter hoogte van het dorpsplein, in de zuidoostelijke hoek, werden enkele ophogingslagen en de aanzet van een grachtstructuur aangetroffen.

Al vlug focuste het onderzoek zich louter op het perceel waar zich de vernielde parochiekerk bevond. Op die plaats werden door Jozef Mertens 7 verschillende kerkfasen gedocumenteerd: een houtbouw die hij dateerde in de 8ste of 9de eeuw na Chr., een stenen centraalbouw die hij dateerde in de 10de eeuw, een éénbeukig 15de/16de-eeuws gebouw en verschillende latere verbouwingen tot de driebeukige kerk die op het einde van de Tweede Wereldoorlog werd vernield.

Enkele grote en diepe paalkuilen worden door Mertens geïnterpreteerd als restanten van een klein houten kerkje. Hij reconstrueert op basis van de paalkuilen ook een rechthoekig gebouwtje van 8,5 bij 3,5 meter. Ook worden er verschillende inhumatiegraven (zonder bijgaven) opgemeten die hij in dezelfde periode als het houten kerkje dateert. Hij stelt voor dit houten kerk een 8ste-eeuwse datering voorop.

De meest opmerkelijke bouwfase die in 1949 wordt gedocumenteerd is een centraalbouw, opgetrokken in zandsteen, die door Mertens in de Karolingische periode wordt gedateerd (bijlage 5.2. figuur 6 en 7). Interessant is ook dat de aanwezigheid van een *ronde kercke* al vermeld wordt in enkele 16de en 17de-eeuwse kronieken. Deze kerk zou - volgens de geschiedschrijvers van toen - teruggaan op een heidens heiligdom uit de Romeinse tijd. Tijdens de opgravingen kon de volledige cirkelvormige buitenmuur (met een dikte van ca. 1,5 meter) opgemeten worden. De cirkelvormige binnenmuur, waarop ooit de pijlers gefundeerd waren, kon enkel als uitbraakspoor gedocumenteerd worden. Ook het kleine

koor met apsis kon enkel als uitbraakspoor vastgesteld worden. Het archeologisch onderzoek maakte duidelijk dat de centraalbouw volledig in verband is gebouwd met de onderste verdieping van de nog bewaarde kerktoren. In het noorden verbond een stenen traptoren de centraalbouw met de bovenverdieping van de toren. Tot op vandaag is in de onderste geleding van de voormalige Sint-Lambertustoren (de zuidwestelijke hoek) nog steeds de aanzet waarneembaar van deze centraalbouw (bijlage 5.2. figuur 10). Het gaat hier om een voor Vlaanderen uniek en uiterst zeldzaam bovengronds visueel restant van een middeleeuwse ronde kerk. Centraalbouwwerken zijn uiterst zeldzaam in Vlaanderen en België. Ze vormen een speciale categorie binnen de kerkarchitectuur en zijn meestal geïnspireerd op de Paltskapel in Aachen, gebouwd in opdracht van Karel De Grote. In Vlaanderen zijn enkel de Sint-Donaaskerk in Brugge en de romaanse Sint-Pieterskerk van Leuven goed gekend en gedocumenteerd op basis van archeologisch onderzoek.

Mertens dateert de constructie van de centraalbouw aan het einde van de 10de eeuw. Voor die datering draagt hij echter geen duidelijke en sluitende criteria aan. Ze is voornamelijk gebaseerd op de relatieve chronologie van zijn onderzoek gecombineerd met enkele historische elementen. Hij sluit ook niet uit dat de centraalbouw een nog vroegere datering kan hebben. Als mogelijk opdrachtgever voor de bouw van de ronde kerk in Muizen wijst Mertens naar de Luikse prinsbisschop Notger (930-1008). Hoewel hij in zijn oorspronkelijke publicaties erg voorzichtig blijft over deze hypothese wordt ze tot op vandaag nog steeds vrij ongenueanceerd overgenomen.

Vermoedelijk in het begin van de 16de eeuw werd de centraalbouw afgebroken om plaats te maken voor een éénbeukige parochiekerk met drie traveeën (bijlage 5.2. figuur 8). Enkel de toren, de traptoren en het koor van de oude kerk werden behouden. In een latere fase (na 1580) wordt ook het koor afgebroken en vervangen door een veel dieper rechthoekig koor.

De jongste fase betreft een kerk die in 1772 werd opgericht en die mits verschillende verbouwingen nog overeind stond op het einde van de Tweede Wereldoorlog. Het is deze kerk die werd vernield door de V1-bom (bijlage 5.2. figuur 2 en 3).

Vanaf 2017 startte het agentschap Onroerend Erfgoed met een gefaseerd waarderend onderzoek naar de site van de voormalige Sint-Lambertuskerk in Muizen. Eerst werd er een geofysisch onderzoek uitgevoerd. Van 30 januari tot 2 februari 2018 werd door het studiebureau VEC én de afdeling onderzoek en bescherming van het agentschap (in samenwerking met de dienst Archeologie van de stad Mechelen), een evaluerend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Bedoeling van dit onderzoek was om de bewaringstoestand van het bodemarchief na te gaan en om te onderzoeken of de 10de-eeuwse datering van de centraalbouw kon bevestigd worden. Dit onderzoek bevestigde de goede bewaringstoestand en bracht ook belangrijke nieuwe informatie aan het licht met betrekking tot de datering van de centraalbouw. Tot slot werden op 4 januari 2020 nog aanvullende manuele boringen uitgevoerd op een deel van perceel 213X, ten westen van de huidige toren en scheidingsmuur. Op basis van al deze onderzoeksresultaten maakte het agentschap Onroerend Erfgoed voorliggend beschermingsdossier op.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Geofysisch onderzoek

Op 2 november 2017 werd door het studiebureau TARGET een onderzoek met grondradar uitgevoerd op perceel 219C (bijlage 5.2. figuur 9). Bedoeling van dit onderzoek was om na te gaan of er nog muurresten konden verwacht worden van de verschillende kerkfasen, in het bijzonder de middeleeuwse centraalbouw die in 1949 op die plaats werd opgegraven. Dit niet-destructief onderzoek heeft met succes een patroon van muren en lineaire overblijfselen in kaart gebracht die behoren tot de latere kerkfasen. Uit de resultaten bleek ook de aanwezigheid van een grote cirkelvormige reflectiezone die wellicht verband houdt

met de overblijfselen van de middeleeuwse centraalbouw die door Jozef Mertens als 10de-eeuwse Karolingische kerk werd aangeduid.

1.3.2. Evaluerend archeologisch onderzoek

Op basis van de resultaten van het geofysisch onderzoek werd overgegaan tot een evaluerend archeologisch onderzoek. De doelstelling van dit onderzoek was in de eerste plaats om na te gaan wat de verdere bewaringstoestand was van het archeologisch bodemarchief ter hoogte van de voormalige kerk, in het bijzonder het muurwerk van de centraalbouw. Daarnaast diende te worden nagegaan of er nog profielen of profielbalken bewaard waren van het onderzoek 1949 en of deze nog nieuwe stratigrafische informatie konden opleveren.

1.3.2.1. Muurwerk

Er werden drie proefputten uitgezet op het terrein (bijlage 5.2. figuur 11). Putten 1 en 3 konden niet volledig onderzocht worden omwille van verschillende ondergrondse elektrische kabels die niet bekend waren. Voor het ingraven van deze kabels was een stuk van het muurwerk van de centraalbouw uitgebroken. Het gaat om vrij recente graafwerken en verstoringen die ondanks het beschermd statuut van de toren blijkbaar toch konden plaatsvinden. Werkput nummer 2 kon wel over het volledige oppervlak onderzocht worden (bijlage 5.2. figuur 12). De vulling van de drie werkputten bestond volledig uit aangevulde (geroerde) grond, afkomstig van het onderzoek uit 1949.

De muur van de centraalbouw werd in de drie werkputten aangetroffen en is nog goed tot zeer goed bewaard gebleven (bijlage 5.2. figuur 13). Het muurwerk is bijna integraal opgetrokken uit een zandige kalksteen met een zachte zandige mortel. Uit onderzoek van enkele stalen blijkt het te gaan om het type Ledesteen, ook wel Balegemse steen genoemd (Formatie van Lede) of Brusselse steen (Formatie van Brussel). Op enkele plaatsen werden beperkte fragmenten van moerasijzererts (ijzeroer) in het muurwerk aangetroffen. Opvallend is de afwezigheid van restanten Romeinse mortel en ander Romeins materiaal zoals dakpannen. Dit is in tegenspraak met de analyse van Jozef Mertens dat het bouw materiaal van de centraalbouw hergebruikt Romeins materiaal zou zijn geweest.

Op één plaats in werkput 2 was nog een verstek aanwezig in de muur met daarboven enkele mooi rechthoekig gekapte parementstenen. Het is de enige plaats waar de aanzet van opgaand muurwerk van de centraalbouw kon waargenomen worden.

De aangetroffen buitenmuur beschrijft geen zuiver cirkelvormig plan, dat stelde Jozef Mertens ook al vast. Hij merkte op dat er hoeken waargenomen konden worden in het muurwerk en veronderstelt dat het grondplan van de kerk daarom eerder zestienhoekig dan cirkelvormig was. Het recent onderzoek kon dit niet bevestigen of uitsluiten. Het oppervlak van de drie werkputten was daarvoor te beperkt. Op een plaats werd wel een hoek in het muurwerk aangetroffen, maar die bevond zich op funderingsniveau en het was niet meer te achterhalen of het opgaand muurwerk op die plaats dezelfde hoek volgde.

1.3.2.2. Begraving

Er werden in totaal 3 grafkuilen aangetroffen met nog menselijk skeletmateriaal *in situ*. Het gaat om 3 graven die ook reeds door Jozef Mertens waren gedocumenteerd (ingetekend) maar blijkbaar niet volledig zijn onderzocht of opgegraven. De graven bevonden zich op het onderste opgravingsvlak van zijn onderzoek uit 1949 en tekenden zich duidelijk af in de gelige, zandige moederbodem. Eén grafkuil was deels verstoord (werkput 1) en bevond zich stratigrafisch onder de centraalbouw. De twee andere graven (werkput 2) zijn stratigrafisch een stuk jonger dan de centraalbouw.

1.3.2.3. Profiel, stratigrafie en datering

In de oostelijke wand van werkput 2 kon een beperkt bewaard gebleven profielbalk gedocumenteerd worden in relatie tot de muur van de centraalbouw (bijlage 5.2. figuren 7, 14 en 15). Het is de enige plaats binnen de 3 proefputten waar nog oorspronkelijke stratigrafie aanwezig was die niet was verstoord door het onderzoek van Jozef Mertens uit 1949. In dit profiel zijn 2 sporen gedocumenteerd (S18 en S19) die doorsneden worden door de funderingsinsteek van de centraalbouw en dus duidelijk ouder zijn (bijlage 5.2. figuur 15). Beide sporen hebben een gelijkaardige bruingrijs gevlekte vulling, verbrande leem en houtskool. Uit beide sporen kon houtskool gerecupereerd worden voor radiokoolstofdatering. Het gaat telkens om verbrande eik. Er dient dus rekening gehouden te worden met het "oudhout"-effect bij de interpretatie van de C14-dateringen. In de staalname van S18 bleek echter naast houtskool ook een verkoolde erwt aanwezig te zijn. Deze vondst werd eveneens ingediend voor radiokoolstofdatering.

De resultaten van de drie radiokoolstofdateringen zijn als volgt:

- datering S18 (houtskool): 1178±27BP
- datering S18 (erwt): 942±28BP
- datering S19 (houtskool): 942±28BP

De resultaten van de radiokoolstofdatering zijn opmerkelijk en wijzen erop dat de centraalbouw in Muizen niet in de Karolingische periode werd gebouwd. De bouw moet zeker na 1020 gedateerd worden. De centraalbouw kerk in Muizen is dus ten vroegste in de laat-Ottoonse of het begin van de romaanse periode te dateren. Nieuw historisch onderzoek dringt zich dan ook op in een poging om de religieus-politieke context te reconstrueren waarbinnen de centraalbouw in Muizen als bouwproject te situeren is.

Van het 8ste-eeuwse houten kerkgebouwtje dat Mertens reconstrueerde aan de hand van enkele paalkuilen konden geen duidelijke sporen meer *in situ* aangetroffen worden.

1.3.3. Aanvullend booronderzoek

Onmiddellijk ten westen van de bewaard gebleven kerktoren bevindt zich een muur van de pastorie. Ten westen van deze muur bevindt zich een zone die landschappelijk/topografisch deel uitmaakt van de hoge zandrug waarop de Sint-Lambertuskerk werd gebouwd. Deze zone was ook lang in gebruik als begraafplaats en had oorspronkelijk een eigen perceelnummer (bijlage 5.2. figuur 16). Vandaag maakt deze zone deel uit van het veel grotere perceel 213X. Deze zone is echter niet zonder belang omdat er véél oudere begravingen mogen verwacht worden die deel uitmaakten van het grafveld rond de middeleeuwse Sint-Lambertuskerk. Het is ook via deze zone dat in de middeleeuwen de kerk werd bereikt (vandaag is de voormalige kerksite toegankelijk via het dorpsplein).

Op dit terrein werd in januari 2020, door het agentschap Onroerend Erfgoed (en met vriendelijke toestemming van de eigenaar), een beperkt booronderzoek uitgevoerd om na te gaan of er nog archeologische sporen bewaard kunnen zijn. Er werden in totaal 7 boringen uitgezet. De resultaten van dit onderzoek wijzen op een weinig verstoord archeologisch bodemarchief met aanwezigheid van menselijke begraving. Zowat alle boringen leverden naast fragmentjes botmateriaal ook sporen op van een horizont met brokjes zachte zandige kalkmortel. Er kan dan ook niet uitgesloten worden dat in deze zone nog sporen van middeleeuwse bebouwing aanwezig zijn. Om die reden werd deze zone (= een klein deel van perceel 213X, het oude perceel met nummer 217) meegenomen in de afbakening van de archeologische bescherming. De afbakening werd gemaakt op basis van de perceelsgrens die nog waarneembaar is op oudere kadastrale documenten.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens het waarderend archeologisch onderzoek van 30 januari tot 2 februari 2018 en tijdens meerdere plaatsbezoeken: op 4 januari 2020, 29 juni 2020, 25 september 2020 en 17 december 2021. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

De site van de voormalige Sint-Lambertuskerk is na de vernieling in 1944 onbebouwd gebleven en is nu deels grasland en deels parking. Op basis van het geofysisch onderzoek en het archeologisch waarderingsonderzoek mag geconcludeerd worden dat het bodemarchief, in het bijzonder de middeleeuwse centraalbouw, er nog goed bewaard is gebleven. De graafwerkzaamheden die samenhangen met het oude archeologisch onderzoek, uitgevoerd door Jozef Mertens, hebben wel aanzienlijke vergravingen/verstoringen met zich meegebracht. Desondanks kon het waarderend archeologisch onderzoek, dat in 2018 werd uitgevoerd, vaststellen dat zelfs in de meest onderzochte/verstoorde zones nog relevante sporen aanwezig zijn.

Op sommige plaatsen is het muurwerk van de middeleeuwse centraalbouw al op 33 centimeter onder het maaiveld aanwezig. Het muurwerk is in een goede staat, met uitzondering van enkel recente doorgravingen voor het aanbrengen van elektriciteitskabels die in verbinding staan met de toren (klok) en met de omliggende verlichting. Ondanks de bescherming als monument sinds 1947 konden deze verstoringen blijkbaar toch nog plaatsvinden. Een archeologische bescherming van de ondergrond zou dit soort vergravingen in de toekomst moeten kunnen vermijden.

De noordelijke grens van perceel 219C met perceel 213X bestaat nog deels uit de noordelijke buitenmuur van voormalige kerk. Deze muur zorgt ook voor een scherp reliëfverschil tussen perceel 219C en de lageregelegen toegangsweg tot perceel 213X. Deze muur is op enkele plaatsen in een minder goede staat. Een stabilisatie dringt zicht op. Een instorting van deze muur zal onvermijdelijk erosie veroorzaken van hoger gelegen archeologische lagen.

Het archeologisch onderzoek van Jozef Mertens focuste zich op het eigenlijke kerkgebouw (vandaag ingericht als grasperk). Het aangrenzende dorpsplein werd met één lange proefsleuf onderzocht (sleuf nummer 13). In de zuidwestelijke hoek van het dorpsplein werd de o.a. aanzet van een oude gracht waargenomen die kan wijzen op een oorspronkelijke omgrachting van het kerk(?) domein. Het dorpsplein werd nooit bebouwd en is ook nooit verder archeologisch onderzocht. Het archeologisch bodemarchief onder het dorpsplein is dus nog in grote mate onaangeroerd. Hetzelfde geldt voor de parkingzone tussen de toren, het grasperk en het dorpsplein.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de archeologische waarde

In 1944 werd de Sint-Lambertuskerk getroffen door een Duitse V1-bom. Hierbij werd de kerk volledig vernield, met uitzondering van de kerktoren. Archeologisch onderzoek in 1949 legde de restanten bloot van een centraalbouw, met een doorsnede van ongeveer 16 meter en een lengte van 23 meter (toren en apsis inbegrepen). De bouw moet - op basis van recent archeologisch onderzoek - gedateerd worden in de laat-Ottoonse periode of de vroeg-romaanse periode, en zeker na 1020. De politiek-religieuze historische context waarin de bouwproject tot stand kwam, en wie de bouwheer is, blijft tot op vandaag onduidelijk.

In Vlaanderen zijn slechts enkele middeleeuwse ronde kerken historisch en archeologisch gedocumenteerd. Dit kerktype is dus erg zeldzaam. Centraalbouwerken vormen een bijzondere categorie binnen de kerkarchitectuur en zijn meestal geïnspireerd op de Paltskapel in Aachen, gebouwd in opdracht van Karel De Grote. In Vlaanderen zijn enkel de Sint-Donaaskerk in Brugge en de romaanse Sint-Pieterskerk van Leuven goed gekend en gedocumenteerd op basis van archeologisch onderzoek.

Tot op vandaag is in de onderste geleding van de voormalige Sint-Lambertustoren (de zuidwestelijke hoek) nog steeds de aanzet waarneembaar van deze middeleeuwse centraalbouw. Het gaat hier om een voor Vlaanderen uniek en uiterst zeldzaam bovengronds visueel restant van een middeleeuwse ronde kerk, waarvan voorts enkel nog de fundamenten bewaard zijn. De site van de voormalige Sint-Lambertuskerk is een uitzonderlijk archeologisch monument en heeft zonder meer nog heel wat wetenschappelijk potentieel. Het bodemarchief is goed bewaard en bevindt zich in een vrij stabiele omgeving.

2.2. Motivering van het type bescherming

De middeleeuwse centraalbouw in Mechelen (Muizen) wordt beschermd als archeologische site. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een archeologische site als volgt: "een onroerend goed dat ondergronds, aan de oppervlakte of onder water aanwezig is, met inbegrip van de archeologische artefacten die er integrerend deel van uitmaken, van algemeen belang wegens de archeologische erfgoedwaarde."

De middeleeuwse centraalbouw in Muizen werd ontdekt tijdens archeologisch onderzoek in 1949. Recent archeologisch onderzoek toonde aan dat de restanten van deze centraalbouw nog goed bewaard aanwezig zijn in de bodem. De nog bewaarde toren van de voormalige Sint-Lambertuskerk is onlosmakelijk verbonden met het aanwezige archeologisch bodemarchief. In het opgaand muurwerk van de toren is immers nog de aanzet van de oude centraalbouw waarneembaar. In Vlaanderen zijn slechts een beperkt aantal middeleeuwse centraalbouw constructies gekend en bewaard. De site van de middeleeuwse centraalbouw in Muizen heeft een hoge archeologische erfgoedwaarde gebaseerd op criteria als zeldzaamheid, representativiteit, wetenschappelijk potentieel, landschappelijke context, bewaringstoestand, waarneembaarheid en herinnering.

De bescherming van de middeleeuwse centraalbouw als archeologische site beoogt een behoud van het archeologisch erfgoed op de plaats waar het zich in de bodem bevindt (een behoud in situ). Wanneer dit niet meer mogelijk is, moet er door middel van een opgraving steeds voor gezorgd worden dat het aanwezige archeologisch erfgoed niet vernietigd of onherroepelijke verstoord wordt. De middeleeuwse centraalbouw wordt daarom beschermd als archeologische site, met het oog op behoud enerzijds en eventueel toekomstig onderzoek anderzijds.

Deze bescherming doet geen afbreuk aan de reeds bestaande beschermingen binnen en naast het plangebied.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening van de archeologische bescherming in Muizen werd bepaald door de resultaten van het archeologisch onderzoek uit 1949 en het archeologisch waarderingsonderzoek uit 2018 en 2020. Elk perceel waarop de aanwezigheid van beschermingswaardig archeologisch erfgoed wordt verwacht werd integraal opgenomen in de afbakening.

Op perceel 219C (deel) bevinden zich de restanten van de centraalbouw tot net onder het maaiveld. Onder de aangrenzende parking en op perceel 220C (deel) bevinden zich oudere begravingen. Ook op perceel 213X (deel) wordt nog de aanwezigheid verwacht van oudere begraving en zelfs oudere bebouwing. Deze verwachting wordt ondersteund door manuele boringen die op een deel van perceel 213X zijn uitgevoerd in januari 2020. De opname van een deel van perceel 213x wordt bijkomend ondersteund door de topografie van het terrein (zoals waargenomen op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen) en beschikbaar ouder kaartmateriaal. Dit perceel maakte oorspronkelijk deel uit van het kerkdomein en de toegang tot de kerk.

Tot slot is de opname van het dorpsplein binnen de perimeter van de archeologische bescherming te motiveren op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek van Jozef Mertens in 1949. In de zuidoostelijke hoek van het dorpsplein werden in een opgravings sleuf (sleuf nummer 13) verschillende lagen aangetroffen en de aanzet van een gracht.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De toren van de voormalige Sint-Lambertus kerk (perceel 218A) is beschermd als monument (Parochiekerk Sint-Lambertus: toren, beschermd op 12/05/1947).

Een deel van de muur ten westen van de toren (grens tussen perceel 219C en 213X) is beschermd als monument (Parochiekerk Sint-Lambertus: pastorie met omgeving en verbindingsmuur, beschermd op 07/11/2014).

Een deel van perceel 220C valt onder de bescherming als monument van de huidige parochiekerk (Parochiekerk Sint-Lambertus, beschermd op 13/02/1998).

Een deel van perceel 213X, een deel van perceel 220C, en percelen 219C en 218A vallen binnen een beschermd cultuurhistorisch landschap (Parkgebied langs de Dijle: fase 2, beschermd op 22/09/1982).

2.4.2. Omgeving:

De site bevindt zich vandaag in een vrij stabiele omgeving met betrekking tot behoud op lange termijn.

Een deel van de te beschermen zone staat op het gewestplan ingekleurd als natuurgebied (code 0701). Een ander deel van de te beschermen zone staat op het gewestplan ingekleurd als woongebied (code 0100). Het merendeel van deze zone valt evenwel samen met het huidige dorpsplein.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

3.1.1. Beheersdoelstellingen beschermde archeologische site

De bescherming van de middeleeuwse centraalbouw in Muizen beoogt in de eerste plaats een behoud in situ. De site heeft een belangrijke archeologische en wetenschappelijke waarde. In situ-bewaring is dan ook de enige manier om het kennispotentieel van de site op lange termijn te vrijwaren.

Als ingrepen toch niet vermeden kunnen worden, moet het kennispotentieel van de archeologisch beschermde site omgezet worden naar kennis door middel van wetenschappelijk onderzoek. Aangezien opgraven het vernietigen van alle in de bodem opgeslagen informatie betekent, is een hoge kwaliteit van eventueel preventief onderzoek van zeer groot belang, bij uitstek bij beschermde sites. Doorgedreven verwerking en publicatie zijn noodzakelijk om ex-situ het kennispotentieel van de in situ-bewaring zo goed mogelijk te benaderen, en zijn dus eveneens essentieel. Bij eventueel preventief archeologisch onderzoek moet dan ook getracht worden de nieuw verworven kennis maximaal in te passen in het geheel van de reeds aanwezige kennis.

Binnen de beschermde zone moet het streefdoel zijn om in het kader van noodzakelijke ontwikkelingen, de ingrepen in de bodem tot een absoluut minimum te beperken. Dit geldt in het bijzonder voor perceel 219C waar zich op een diepte van 30 centimeter onder het maaiveld reeds restanten bevinden van de middeleeuwse centraalbouw.

De noordelijke buitenmuur van de voormalige Sint-Lambertuskerk is nog bewaard op de grens tussen perceel 219C en perceel 213X. Deze muur zorgt ook voor een scherp reliëfverschil tussen perceel 219C en de lagergelegen toegangsweg tot perceel 213X. Deze muur is op sommige plaatsen in een minder goede staat. Een goed onderhoud is van belang. Een instorting van deze muur zal onvermijdelijk erosie veroorzaken van hoger gelegen archeologische lagen.

Een deel van het terrein is begroeid met grote bomen. Er wordt aanbevolen om deze bomen absoluut te behouden. Indien bepaalde bomen in de toekomst verwijderd moeten worden is het aanbevolen om de stobben in de bodem te laten zitten om het bodemarchief door worteling niet te beschadigen. Er wordt ook aanbevolen om de grasbegroeiing op perceel 219C (deel) te handhaven. Eventueel zou er kunnen overwogen worden om in het grasperk, door middel van bijvoorbeeld lage en ondiep wortelende begroeiing, de omtrek van de middeleeuwse centraalbouw te visualiseren.

De site met de nog bewaarde kerktoren heeft een belangrijke visuele waarde, omdat in de onderste geleding van de toren nog de aanzet van de middeleeuwse centraalbouw te zien is. Dit bovengrondse restant is uniek voor Vlaanderen. Een betere herinrichting en goede publieke ontsluiting van de site kan bijdragen aan een betere bekendheid van het belang van de site bij de inwoners van Mechelen en Muizen.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat

moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Voorafgaand aan de opmaak van dit beschermingsdossier werd een waarderend onderzoek uitgevoerd door het Vlaams Erfgoed Centrum, in opdracht van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in samenwerking met de dienst Archeologie van de stad Mechelen. De resultaten van dit onderzoek zijn opgenomen in het rapport:

VAN DEN NOTELAER D., 2018: *Een archeologisch evaluatie van de voormalige Sint-Lambertuskerk te Muizen, Geel.*

Dit rapport is online raadpleegbaar op:
<https://oar.onroerenderfgoed.be/item/5201>

In dit rapport is ook een uitgebreide bibliografie terug te vinden met betrekking tot het onderzoek van deze site.

Beschermingsdossier: De middeleeuwse centraalbouw, archeologische site

Overige bronnen:

MERTENS J., 1950: De oudheidkundige opgravingen in de St Lambertuskerk te Muizen (Brab.), in: *Bulletin van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen* (Vol. 2), Brussel, 113-196.

MERTENS J., 1950: De oudheidkundige opgravingen in de St Lambertuskerk te Muizen (Brab.), in: *Archaeologia Belgica* III, 115-195.

MERTENS J., 1951: De jongste opgravingen te Muizen, in: *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, 55, 17-49.

MERTENS J., 1963: Quelques édifices à plan central découverts récemment en Belgique, in: *Archaeologia Belgica* (Genava 11), 141-161.

NICHOLLS J., 2017, *Geofysisch onderzoek met grondradar. Sint-Lambertuskerk, Muizen, Mechelen*. TAG RAPPORT 1700BE26. Kessel-Lo.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Foto's, kaarten en figuren

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. De bijlage bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend illustratiemateriaal dat het dossier verder onderbouwt.